

อัตลักษณ์ภูมิปัญญาในผ้าทอไทพวนสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์

THE IDENTITIES OF WISDOM IN TAI PHUAN WOVEN FABRICS TO PRODUCTS DESIGN.

ชูเกียรติ อนันต์เวทยานนท์¹ กิตติสันต์ ศรีรักษา² ธีระยุทธ เฟ่งชัย³

Chukiat Ananwettayanon Kittisan Sriuksa Teerayut Pengchai

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศิลปกรรมและการออกแบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Doctor of Philosophy Thesis in Culture Arts and Design, Graduate School, Khon Kaen University.

(Received : April 19, 2023 Revised April 21, 2023 Accepted : April 26, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของผ้าทอไทพวนในประเทศไทย 2) ศึกษาอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย 3) ออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมุ่งทำการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของงานหัตถกรรมผ้าทอของชาวไทพวนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่ต่างๆ ที่มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมไทพวนแห่งประเทศไทย ในช่วงเวลาทำการวิจัยนี้ทั้งสิ้น 23 จังหวัด แล้วทำการวิเคราะห์คัดกรองความคงอยู่ของอัตลักษณ์งานหัตถกรรมผ้าทอทั้งในส่วนของคุณค่า สีสัน วัสดุ และกระบวนการผลิต แล้วนำอัตลักษณ์ที่พบในงานหัตถกรรมผ้าทอไทพวนนั้นมาผ่านกระบวนการทางสัญลักษณ์วิทยา เพื่อให้ได้เป็นวัตถุดิบในการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นงานออกแบบผลิตภัณฑ์

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มผลิตงานหัตถกรรมผ้าทอเพื่อจำหน่ายอยู่ในปัจจุบันทั้งสิ้น 9 กลุ่ม ใน 9 จังหวัด ซึ่งมีงานหัตถกรรมผ้าทอที่เป็นอัตลักษณ์ของตน เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ พบว่ามีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันของแต่ละกลุ่ม ซึ่งในทุกกลุ่มนี้ มีกลุ่มทอผ้าของชาวไทพวนบ้านหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ที่ยังมีการรักษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญางานผ้าทอ ครบทั้งในส่วนของคุณค่า สีสัน วัสดุ และกรรมวิธีการผลิต โดยผลิตภัณฑ์ที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือ ผ้าทอตีนจกของชาวไทพวนหาดเสี้ยว ผู้วิจัยจึงนำอัตลักษณ์ของงานผ้าทอตีนจกของชาวไทพวนบ้านหาดเสี้ยว มาทำการวิเคราะห์ถอดสัณฐานของลายผ้าทอตีนจก ที่ประกอบไปด้วยแม่ลายหลัก 9 ลาย และลายประกอบ 10 ลาย เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบ คือลวดลายที่ถอดในระดับ Icon Index และ Symbol รวมทั้งการวิเคราะห์ตีความตามหลักทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ ได้เป็นชุดความหมาย 4 ชุด คือชุดความดี ความงาม ความรัก และความเป็นหนึ่งเดียว จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการสังเคราะห์ผ่านกระบวนการออกแบบและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้าน จำนวน 4 ชุด ชุดละ 2 ชิ้น รวมได้ผลิตภัณฑ์ทั้งสิ้น 8 ชิ้น ที่ผ่านการปรึกษาและคัดเลือกรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อนำไปทำการประเมินความพึงพอใจในรูปแบบและการใช้งานผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้าน จากอัตลักษณ์และภูมิปัญญาหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเสี้ยว ทั้ง 8 ชิ้น จากกลุ่มเป้าหมาย คน ผลการประเมินพบว่า ผลิตภัณฑ์ทั้ง 4 ชุดความหมาย มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผ้าทอไทพวน, อัตลักษณ์, การออกแบบผลิตภัณฑ์

ABSTRACT

This research aimed to 1) study the development of Thai Phuan woven fabric in Thailand, 2) study the identity of wisdom of Thai Phuan about Jok woven fabric in Had Siew, Sukhothai, 3) design product from the identity of wisdom of Thai Phuan about Jok woven fabric in Had Siew, Sukhothai. The researcher conducted qualitative and quantitative research that aimed to study the history and development of Thai Phuan woven fabric from the past to the present in various areas that have been grouped together to form Thai Phuan Club of Thailand from 23 provinces. Data collected was analyzed, screened the persistence of handicraft identity in terms of pattern, color, material and production process. Then bring the identity found in the fabric handicrafts of Thai Phuan woven fabric pass through the seminal process to obtain raw materials for synthesizing information into product design.

The study found that areas where there are 9 woven fabric handicraft groups in 9 provinces currently gathering to produce fabric handicraft that are their identity for sale. When analyzing the functional structure theory, it found that there were both similarities and differences among each group. In all groups, there was a fabric woven group of

the Thai Phuan of Ban Had Siew, Sukhothai that still maintains the identity of the wisdom of woven fabric in term of pattern, color, material, and production method. The most noticeable product is Teen Jok woven fabric of Thai Phuan, Had Siew. This identity was analyzed and reproduced the symbol of the fabric patterns which contains 9 main patterns and 10 patchwork patterns. The raw material of the reproduction of the fabric pattern is in the Icon Index and Symbol level. When analyzed according to aesthetic theory, there are four sets of meanings, namely the set of virtue, beauty, love, and oneness. Then take the information are synthesized through the design and development process into 4 sets of home interior products, 2 pieces per set, a total of 8 pieces in order to create a prototype product through consultation and selected models by experts. The aim is to assess the satisfaction in the pattern and the use of home furnishing products from the identity and wisdom of fabric handicrafts, 8 pieces of Thai Phuan Jok woven fabric from the target group. The result of the evaluation showed that all 4 sets of products had the overall level of satisfaction at a high level.

Keywords : Folk Wisdom, Tai Phuan Woven Fabrics, Identity, Products Design

บทนำ

ชาวไทพวน คือ กลุ่มชนชาติพันธุ์ไท หรือไท กลุ่มหนึ่ง ที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในแคว้นเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นชนชาติหนึ่งที่มีภูมิปัญญาในหลายๆ ด้าน นิยมตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยบริเวณลุ่มแม่น้ำ เนื่องจากชาวพวน มีอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำไร่ไถนาเป็นหลัก อุปนิสัยของชาวไทพวน มักจะเป็นคนที่มีนิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใสและรักในความสงบ ยึดมั่นในศาสนา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี มีวัฒนธรรม มีภาษา มีสังคมความเป็นอยู่ในระบบเครือญาติ ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาแต่อดีต ชาวไทพวนได้มีการเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายคราวด้วยกัน ทั้งเป็นการอพยพหรือถูกกวาดต้อนก็มีหลายครั้ง เช่น สมัยกรุงธนบุรี และในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์อีกหลายคราว เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 1 สมัยรัชกาลที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 5 (เจ้าคำหลวง หน่อคำ; พันธุ์ทิพย์ ธีระเนตร และ สมชาย นิลอาธิ แปลเป็นภาษาไทย, 2555) เมื่อชาวพวนถูกกวาดต้อนอพยพมาอยู่ในประเทศไทย จึงมีการกระจายตัวในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทพวนนั้น เมื่อว่างจากการทำไร่ทำนา ก็จะทำงานหัตถกรรมเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีการสั่งสมจนเป็นภูมิปัญญา

ในการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของชาวไทพวน ก็มีการปรับปรนทางวัฒนธรรม ทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านกาลเวลา มาอย่างยาวนาน ซึ่งก็เป็นเสน่ห์ไปอีกแบบหนึ่ง หากมองถึงการรับรู้ในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทพวน ผ่านงานหัตถกรรมต่างๆ ที่ยังมีให้เห็นเป็นรูปธรรมจับต้องได้นั้น จะพบว่า การรับรู้หรือการยอมรับจากชนชาติพันธุ์ไทพวนด้วยกันหรือจากคนภายนอก จนเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ต่างๆ ของชาติพันธุ์ไทพวนในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็คือภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมผ้าทอไทพวน และด้วยความยาวนานในการดำรงอยู่บนแผ่นดินไทย จึงทำให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานบ้านเรือน การก่อตัวของชุมชนขยายไปในหลายพื้นที่หลายจังหวัดของประเทศไทยทั่วทุกภาค ในเรื่องการใช้งาน ประโยชน์ใช้สอย รวมไปถึงลวดลาย สีสัน วัสดุ และกรรมวิธีการผลิต ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของในแต่ละท้องถิ่น ที่มีรากเหง้าเดียวกันคือ “ผ้าทอไทพวน” และการที่ชาวไทพวน มีชีวิตอยู่ ประเพณีที่ดั้งเดิม มีสังคม วัฒนธรรมที่เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันมาโดยตลอด จึงทำให้เกิดการคงอยู่ของวัฒนธรรมไทพวนยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน จนอาจเรียกได้ว่าเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งอาจจะซ่อนให้เห็นความเป็นมาในอดีต ระบบการค้า ตลอดจนแนวความคิดทางนามธรรมซึ่งกลั่นกรองจากการสังเกตปรากฏการณ์รอบๆ ตัว แม้แต่การวางลายทอผ้าแบบดั้งเดิมล้วนเป็นขั้นตอนอันปราณีของผู้ทอ เปรียบได้กับการบันทึกเรื่องราวในสังคมชาติพันธุ์ของตน ในด้านลวดลายและโครงสร้างที่ดูคล้ายกันนั้น ก็ยังมีความแตกต่างที่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยเป็นในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ ตัวอย่าง เช่น ผ้าทอตีนจกไทพวนบ้านหาดเสี้ยว ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีลายที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ที่ประกอบไปด้วย แมลายหลักทั้ง 9 ลาย และยังมีลายประกอบอีก 11 ลาย ซึ่งลวดลายเหล่านี้ล้วนบอกเล่าถึง คติความเชื่อ ความเป็นอยู่ จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ได้อย่างน่าสนใจ (สาธิต โสรัชประเสริฐสันติ, 2555) ในตลอดระยะเวลาอันยาวนานก็มีการพัฒนา รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ กรรมวิธีการผลิต ตามปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามา แต่การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมผ้าทอไทพวน โดยเฉพาะพื้นที่ ตำบลหาดเสี้ยว ซึ่งมีชื่อเสียงในงานผลิตภัณฑ์ผ้าทอจก (ชิ้นตีนจก) เป็นที่รู้จักของบุคคลโดยทั่วไป ยังคงรักษารูปแบบ และกระบวนการทอลายจก ให้เป็นในลักษณะอย่างงานหัตถกรรมผ้าทอตีนจกดั้งเดิม งานหัตถกรรมผ้าทอไทพวนจึงถือเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ที่กักเก็บเอาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของบรรพชนไว้เป็นที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง

ในส่วนของการสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาซึ่งรูปแบบหนึ่งที่ทำกันอยู่ในปัจจุบัน คือ การนำเอาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มาต่อยอดทางความคิดเพื่อสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่สามารถแสดงถึงกลิ่นอายของภูมิปัญญาเดิม ก็จะเป็นการสืบสาน ต่อยอด เผยแพร่ภูมิปัญญานั้นให้คงอยู่ต่อไป และสามารถสร้างอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ ซึ่งอาจใช้จุดนี้เป็นจุดขาย เพื่อเสริมสร้างรายได้ ช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของชุมชน ได้อีกด้วย การรวมเอาภูมิปัญญา ด้านหัตถกรรมผ้าทอขึ้นต้นจกของชาวไทพวนหาดเสี้ยวมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ แสดงและถ่ายทอดเรื่องราวถึงอัตลักษณ์ของผ้าทอขึ้นต้นจกชาวไทพวนให้เห็นได้บนผลิตภัณฑ์ ก็จะเป็นการต่อยอดการอนุรักษ์สืบสาน ส่งเสริมให้เกิดความสนใจในอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทพวน ที่อาจสามารถสร้างผลกระทบเชื่อมโยงไปถึงการส่งเสริมเศรษฐกิจจากฐานรากไปในตัว

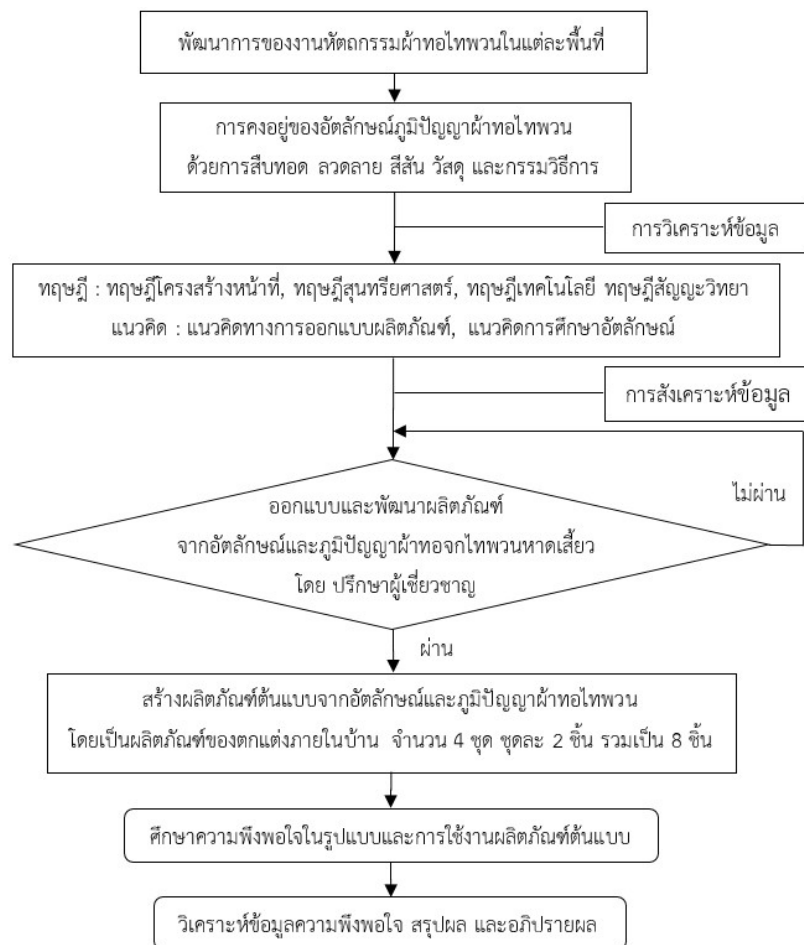
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของผ้าทอไทพวนในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจกไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจกไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการของผ้าทอไทพวน และอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจกไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย เพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจกไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ที่ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : พัฒนารอบแนวคิดโดย ผู้วิจัย



2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะคือ

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ วารสาร บทความ ตำรา งานวิจัย สื่อภาพ สื่อเสียง และสื่อภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

2.2.1 สัมภาษณ์เบื้องต้น และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์ไทพวน

2.2.2 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในการหาอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญา ในงานหัตถกรรมผ้าทอไทพวน

2.2.3 ออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านจากอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาหัตถกรรมผ้าทอไทพวน

2.2.4 ปรีกษาผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและการออกแบบ รวมทั้งผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.2.5 ประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาผ้าทอไทพวนจากกลุ่มตัวอย่าง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

จัดสรุปข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย, ทบทวนความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ข้อมูลด้านบุคคล เวลา สถานที่ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสาร โดยวิธีการ Method of Agreement เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในเชิงแนวคิดและทฤษฎี ซึ่งพิจารณาจากเอกสารหลายๆ แห่ง เพื่อหาความถูกต้องของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้เป็นวัตถุดิบ สู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

3.2.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เบื้องต้นและสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์ไทพวน

3.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ในการศึกษาอัตลักษณ์ผ้าทอไทพวน

3.2.3 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์

3.2.4 วิเคราะห์ข้อมูลจากการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ผ้าทอไทพวน

3.2.5 วิเคราะห์ข้อมูลจากผลประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาผ้าทอไทพวน

ผลการวิจัย

1. พัฒนาการของงานหัตถกรรมผ้าทอไทพวนในประเทศไทย

งานหัตถกรรมผ้าทอไทพวน ในพื้นที่ต่างๆ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ คือ ท่าน ดร. ถนัด ยันต์ทอง (ประธานสัมพันธ์ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย) และคุณวินัย บุญสร้อย (หัวหน้าสำนักงาน กรรมการบริหารมูลนิธิไทยพวน) พบว่า จากการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของชาวไทยพวนเดิมจาก เชียงขวาง สปป.ลาว พบได้ว่าการกวาดต้อนชาวไทยพวนเข้ามาในเขตแดนของอาณาจักรรัตนโกสินทร์หลายระลอก และมีการจัดสรรชาวไทยพวนเข้าอาศัยในพื้นที่ตามภูมิภาค หากนับรวมกลุ่มชาวไทยพวนที่โยกย้ายถิ่นฐานมาแต่ก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ เช่นทางภาคอีสานของประเทศไทย ก็จะมีพบได้ว่ามีกลุ่มชาวไทยพวนกระจ่าย กันอยู่ในหลายพื้นที่หลายกลุ่มด้วยกัน การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยพวน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม โดยรัฐกรุงเทพฯ ในเวลานั้นก็ปฏิบัติกับชาวไทยพวนอย่างดี ให้ทำมาหากินได้ตามสะดวก มีการใช้แรงงานเพื่อสร้างถนนหนทาง สร้างบ้านสร้างเมืองบ้าง วิถีชีวิตของชาวไทยพวนในประเทศไทยตั้งแต่อดีตผ่าน กาลเวลาการซึมซับวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา จากกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นๆ ในแต่ละพื้นที่ที่ต่างกันจึงทำให้งานหัตถกรรมผ้าทอของชาวไทยพวนในแต่ละพื้นที่ มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันไป ตามปัจจัยหลายๆ ด้าน เช่น วัสดุ พืชพรรณ ลักษณะของชุมชน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ และความรู้เดิมจากบรรพชน ความรู้ใหม่ รสนิยมความชอบทั้งของคนผลิต และผู้ใช้ ผ้าทอ ล้วนมีผลต่อพัฒนาการ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของงานหัตถกรรมผ้าทอของชาวไทยพวนในแต่ละพื้นที่ที่ต่างกัน

จากการศึกษาอัตลักษณ์ของผ้าทอในแต่ละพื้นที่ พบว่า มีทั้งอัตลักษณ์เฉพาะ และอัตลักษณ์ร่วม และหากตรวจสอบจากการรับรู้ของผู้ปฏิบัติ (ช่างทอผ้า ชาวไทพวน) และผู้ที่สนใจในหัตถกรรมผ้าทอไทพวน รวมทั้งจากงานวิจัยต่างๆ ที่มีมาก่อนหน้านี้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหัตถกรรมผ้าทอไทพวน พบว่า อัตลักษณ์ดั้งเดิม จะอยู่ในช่วงเวลา หลังจากการอพยพโยกย้ายชาวไทยพวนเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งหากศึกษาจากข้อมูลการผลิต ผ้าทอของชาวไทยพวนในปัจจุบัน สามารถสรุปได้ว่าในแต่ละพื้นที่ ของชมรมไทยพวนในประเทศไทย ใน 23 จังหวัด พื้นที่ที่มีชาวไทยพวนอาศัยอยู่และมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอ มีทั้งสิ้น 9 จังหวัด ได้แก่ ชาวไทพวนในพื้นที่จังหวัดนครนายก น่าน พิจิตร

เพชรบุรี แพร่ ลพบุรี สุโขทัย หนองคาย และอุดรธานี โดยทั้ง 9 จังหวัด ที่มีการรวมกลุ่มทำงานหัตถกรรมผ้าทอนั้น มีการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมผ้าทอด้วย ซึ่งในประเด็นนี้สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าการส่งต่อ ต่อยอด องค์ความรู้ หรือ ภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมผ้าทอไทพวน ควบคู่ไปกับการค้าขาย หรือเรียกได้ว่า มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ไปพร้อมกับการขับเคลื่อนในเชิงเศรษฐกิจ จากข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงได้มุ่งศึกษาที่ กลุ่มทอผ้าของชาวไทพวนทั้ง 9 จังหวัดนี้ จึงพบได้ว่า มีความเหมือนและความต่างกันในแต่ละพื้นที่ โดยสามารถทำการจำแนกกลุ่มทอผ้าของชาวไทพวนแต่ละพื้นที่ด้วยลวดลาย สี สัน วัสดุ และกรรมวิธีการผลิต

ลวดลาย กลุ่มทอผ้าไทพวนทั้ง 9 กลุ่ม มีลวดลายที่เกิดจากการประยุกต์หรือประดิษฐ์ขึ้นใหม่ทุกกลุ่มโดยมีปัจจัยมาจาก ค่านิยมปัจจุบัน การใช้ทุนวัฒนธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ และจากความต้องการของลูกค้า ส่วนลวดลายที่มีมาแต่โบราณ ยังสามารถพบเห็นได้ในกลุ่มทอผ้าไทพวนจังหวัดนครนายก น่าน พิจิตร แพร่ ลพบุรี สุโขทัย และอุดรธานี

สีสัน การใช้สีในงานหัตถกรรมผ้าของแต่ละกลุ่มพบว่า มีทั้งการย้อมสีด้วยตัวเองและการใช้ยาย้อมสำเร็จ เป็นวัสดุในการทอ และมีการใช้สารให้สีที่เป็นเคมีทุกกลุ่ม เนื่องจากวัสดุในการทอผ้าบางชนิดเป็นวัสดุสังเคราะห์จำพวกฝ้ายหรือไหมประดิษฐ์ที่ไม่สามารถย้อมสีให้ติดด้วยสีย้อมจากธรรมชาติได้ บางพื้นที่วัตถุดิบที่ให้สีธรรมชาติหาได้ยาก ซึ่งใน 9 กลุ่มทอผ้านี้ ยังมีกลุ่มที่มีการใช้สีย้อมจากธรรมชาติอยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทอผ้าไทพวนจังหวัดแพร่ สุโขทัย และอุดรธานี โดยมีสาเหตุมาจากการต้องการคงไว้ซึ่งองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพชน วัตถุดิบที่ให้สีย้อมจากธรรมชาติหาได้ง่ายในพื้นที่ และวัสดุเส้นใยที่ใช้เป็นฝ้ายธรรมชาติจึงย้อมด้วยสีธรรมชาติให้ติดได้ง่าย

วัสดุ หรือเส้นใยที่ใช้ในการทอผ้าของกลุ่มทอผ้าไทพวน พบว่ามีการใช้วัสดุสังเคราะห์ทุกกลุ่ม เนื่องจากหาซื้อได้ง่าย ราคาถูกเมื่อสั่งซื้อในปริมาณมาก ซึ่งมีทั้งสั่งซื้อเส้นด้ายที่ใช้ในการทอแบบที่ย้อมสีมาแล้ว และแบบนำมาย้อมสีเอง ขึ้นอยู่กับเทคนิคการสร้างลวดลาย เช่น ในการทอผ้ามัดหมี่ ผู้ปฏิบัติจะทำการคันหมี่และย้อมหมี่เอง เพื่อสร้างลวดลายให้ได้ตามต้องการ โดยสีที่ย้อมกับเส้นใยสังเคราะห์ต้องใช้สีเคมี ในส่วนของการใช้เส้นใยที่เป็นวัสดุธรรมชาติ สามารถพบได้ใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทอผ้าไทพวนจังหวัดแพร่ สุโขทัย และอุดรธานี เหตุผลคือเทคนิควิธีการทอผ้าของทั้ง 3 กลุ่ม ไม่มีอุปสรรคในการใช้วัสดุเส้นใยธรรมชาติเพื่อทอและสร้างลวดลาย

กรรมวิธีการผลิต จากข้อมูลการทอผ้าของชาวไทพวนทั้ง 9 กลุ่ม มีวิธีการทอผ้าเป็นพื้นที่คล้ายกัน ซึ่งเราสามารถจำแนกได้ด้วยกรรมวิธีการสร้างลวดลายได้เป็น 2 ลักษณะ คือการสร้างลวดลายในผ้าเป็นผืนจากการย้อมสีเส้นด้ายที่จะใช้ทำการทอ คือการทอลายขัดธรรมดาที่มีในทุกกลุ่ม และการทอผ้ามัดหมี่ ซึ่งมี 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไทพวนจังหวัดนครนายก พิจิตร ลพบุรี หนองคาย และอุดรธานี อีกกรรมวิธีในการสร้างลวดลายบนผ้าทอด้วยวิธีการใช้ด้ายพุ่งพิเศษ พบว่ามีอยู่ 2 วิธี คือ การทอยกดอก ของกลุ่มทอผ้าไทพวนท่าวังผา จังหวัดน่าน และการทอจก ที่พบได้ในกลุ่มทอผ้าไทพวนจังหวัดสุโขทัยและเพชรบุรี ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มนี้ต่างกันตรงที่ สุโขทัยเป็นการทอจกแบบโบราณเก็บปมด้านหลังและรูปแบบของลายยังยึดถือแบบโบราณ ต่างกับจังหวัดเพชรบุรีที่มุ่งเน้นการสร้างลวดลายที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ให้เป็นอัตลักษณ์ของตน

ในการวิเคราะห์คัดกรองงานหัตถกรรมผ้าทอของชาวไทพวน โดยใช้หลักการของอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเดิมที่มีมาแต่โบราณและยังมีอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ เป็นลวดลายที่มีมาแต่โบราณ การใช้สีที่เป็นสีย้อมจากธรรมชาติ การใช้วัสดุที่เป็นเส้นใยธรรมชาติ และกรรมวิธีการผลิตแบบใช้เทคนิคด้ายพุ่งพิเศษแบบโบราณ พบกลุ่มที่เข้าหลักเกณฑ์ในการคัดกรองครบทุกด้านเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มทอผ้าไทพวนบ้านหาดเสี้ยวจังหวัดสุโขทัย ที่ยังคงรักษารูปแบบของลวดลายอันมีมาแต่โบราณ โดยยึดเอาเป็นแม่แบบในการทอผ้าขึ้นต้นจกที่ขึ้นชื่อของบ้านหาดเสี้ยว ในด้านการใช้สีถึงแม้จะมีการใช้สีเคมีแต่ยังมีการใช้สีย้อมจากธรรมชาติอยู่ โดยทำการย้อมเองเป็นหลัก ในการใช้วัสดุถึงแม้จะมีการใช้เส้นใยจากวัสดุสังเคราะห์อย่างฝ้ายหรือไหมประดิษฐ์ แต่ก็ยังมีการใช้ฝ้ายธรรมชาติในการผลิตอยู่ และในด้านการผลิตที่ใช้การสร้างลวดลายบนผ้าทอด้วยการใช้ด้ายพุ่งพิเศษ ที่เรียกว่าการทอจก ที่ต้องใช้เวลามาก ใช้ความอดทนสูง ใช้การฝึกฝนเป็นเวลายาวนาน ซึ่งถือเป็นการเพิ่มคุณค่าของงานหัตถกรรมผ้าทอ รวมทั้งผลงานที่ได้ เป็นที่ยอมรับและขึ้นชื่อรู้จักกันโดยทั่วไป มีลวดลายโดดเด่น สีสันสวยงามสะดุดตา เหมาะแก่การนำไปพัฒนาต่อยอด เป็นรูปแบบอื่นๆ หรือรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ต่อไป

2. อัตลักษณ์ทางภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจกไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ พบว่า การแต่งกายด้วยผ้าขึ้น ซึ่งมีรูปแบบดั้งเดิมมาแต่โบราณ จะมีส่วนประกอบอยู่สามส่วน คือ หัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น ทั้งนี้ เพราะสมัยโบราณนิยมทอด้วยพืชม้วนแคบ "ตัวขึ้น" จะสั้นต่อ "ต่อหัว ต่อตีน" จึงจะนุ่งได้ โดยเหตุผลของการใช้ผ้าขึ้นที่มีการต่อหัวขึ้น และตีนขึ้น ยังพบเหตุผลอีกประเด็นว่า งานทอผ้าจากนั้น ใช้เวลาในการทอนาน พิถีพิถัน ต้องใช้ความอดทน และทักษะการทอผ้าอย่างสูง ทำให้ผ้าแต่ละผืน เป็นผ้าที่ทรงคุณค่าของผู้ทอนั้นๆ ในการใช้ผ้าทอจกมาประกอบกับตัวขึ้น จึงเป็นการถนอมรักษาในการใช้งาน กล่าวคือ หากตัวขึ้นและหัวขึ้นชำรุด ก็ยังเลาะเอาตีนขึ้นที่เป็นงานทอจก ไปเย็บใส่ชิ้นผืนอื่นได้ ในอดีตผู้หญิงไทพวนที่สูงอายุ จะเก็บรักษาตีนขึ้นไว้เพื่อมอบให้ลูกหลานไว้ใช้ หรือเป็นที่ระลึกต่อไป จะเห็นได้ว่า ชาวไทพวนให้คุณค่ากับงานหัตถกรรมผ้าทอจกของตนเสมือนสิ่งล้ำค่า เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จิตใจ เหมือนเป็นการถ่ายทอดจิตวิญญาณ ลงไปบนผ้าทอ ที่แสดงออกด้วยวัฒนธรรม เครื่องแต่งกายของชาวไทพวนนั่นเอง

ซึ่งแต่เดิมผ้าทอไทพวนที่บ้านหาดเลี้ยว มีการแบ่งประเภทเป็น 2 ประเภท คือ

- ผ้าทอเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะไม่เน้นความประณีตสวยงามนักแต่จะเน้นความแน่นหนาของเนื้อผ้า เพื่อให้คงทนให้ใช้ได้ยาวนาน ผ้าทอประเภทนี้ได้แก่ ผ้าชิ้นลายต่างๆ ผ้าหมี่ ผ้านวม ผ้าผืน ผ้าทำถุงย่าม ฯลฯ
- ผ้าทอเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษหรือโอกาสสำคัญ ผ้าทอประเภทนี้จะทออย่างประณีต งดงาม ได้แก่ ผ้าชิ้นตีนจก ซึ่งเป็นผ้าทอที่ขึ้นชื่อมากของชาวไทพวนศรีสะเกษ

ลวดลายของผ้าทอตีนจกที่บ้านหาดเลี้ยว จังหวัดสุรินทร์ มีรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ ซึ่งมีการรวบรวมผ้าทอตีนจกโบราณ อายุเป็น 100 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นของตกทอดจากบรรพบุรุษ ในตำบลหาดเลี้ยว โดย คุณสาธิต โสรัจประสพสันติ (ผู้ก่อตั้งสารพิพิธภัณฑ์ผ้าทองคำ) ได้ 9 ผืน ซึ่งประกอบไปด้วยลายผ้าทอตีนจก 9 ลาย ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์คุณสุนทรี วิจิตรนาถ (ผู้ก่อตั้งศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านโบราณหาดเลี้ยว) จึงทำให้ทราบว่า การทอผ้าตีนจก ทั้ง 9 ลาย ตั้งแต่สมัยโบราณก็เหมือนกัน 9 ลายนี้เป็นหลัก จะไม่ค่อยพบที่เป็นลายหลักลายอื่น ซึ่งอาจเป็นเพราะในช่วงเวลาหนึ่ง ค่านิยม และพัฒนาการในกระบวนการทอผ้าตีนจก เป็นจุดสูงสุด หรือเป็นความพอใจ ความนิยมสูงสุดของผู้คน ในยุคนั้น รวมทั้งกรรมวิธีการทอผ้าตีนจก ซึ่งมีความซับซ้อนมาก ต้องอาศัยทักษะสูง จึงทำให้การสืบทอดการทอผ้าตีนจกจึงอยู่ที่ 9 ลายหลักนี้ มาจนถึงปัจจุบันมีความผิดเพี้ยนไปจากรูปแบบเดิมๆ น้อยมาก ที่เห็นความแตกต่างระหว่างผ้าทอตีนจกโบราณกับผ้าทอตีนจกปัจจุบัน มีเพียงการจัดวางสลับลวดลายให้มีลายหลักหลายๆลายในผืนเดียวกัน เช่น ผ้าชิ้นตีนจก 9 ลาย เรียงเป็นแถวในผืนเดียวกัน หรือนำลายตีนจกมาใส่ในตัวผ้าชิ้นทั้งผืน ที่เรียกว่า ชิ้นเคี้ยว โดยรูปแบบของลวดลาย ยังคงเหมือนเดิมจนแทบไม่เห็นความแตกต่าง ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นทำการวิเคราะห์ลวดลายผ้าทอตีนจก จากผ้าทอตีนจกโบราณทั้ง 9 ผืน ที่เก็บรักษาไว้ ณ สารพิพิธภัณฑ์ผ้าทองคำ บ้านหาดเลี้ยว อำเภอ ศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของงานหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวน

โดยผืนผ้าโบราณทั้ง 9 ผืนนี้ พบว่ามีลายหลัก ผืนละลาย รวม 9 ลาย ได้แก่ ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายดอกมณฑิร ลายสิบสองหน่วยตัด ลาย เครื่องน้อย ลายเครื่องกลาง ลายเครื่องใหญ่ ลายน้ำอ่าง และลายสองท้อง ในส่วนของลายประกอบ พบว่าทั้ง 9 ผืนมีลายประกอบทั้งสิ้น 11 ลาย ได้แก่ ลายนกคุ้ม ลายนกคาบ ลายนกหมู่ ลายนกแถว ลายเงาะ(ผีเสื้อ) ลายดอกหมี่ ลายเครื่องขอ ลายสร้อยพราว ลายพันปลา ลายพันคิง และลายสร้อยสา ซึ่งผู้วิจัยได้นำลาย ผ้าตีนจกจากภาพถ่ายผืนผ้าทอโบราณมาสร้างเป็นภาพจำลอง เพื่อให้เห็นความชัดเจนในแต่ละลายดังนี้

1. ผ้าตีนจกลายสี่ขอ



2. ผ้าตีนจกลายแปดขอ



3. ผ้าตีนจกลายดอกมณฑิร



4. ผ้าตีนจกลายสิบสองหน่วยตัด



5. ผ้าตีนจกลายเครื่องน้อย



6. ผ้าตีนจกลายเครื่องกลาง





7. ผ้าตีนจกลายเครือใหญ่



8. ผ้าตีนจกลายน้ำอ่าง

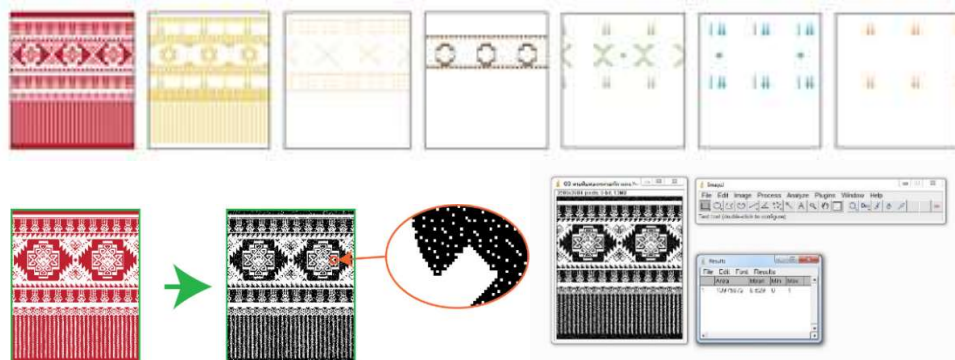


9. ผ้าตีนจกลายสองห้อง



ภาพที่ 2 : ภาพจำลองลายผ้า จากผืนผ้าตีนจกโบราณ ทั้ง 9 ผืน ในสารพัดพิพิธภัณฑสถานผ้าทองคำ บ้านหาดเลี้ยว จ.สุโขทัย
ที่มา : จำลองลวดลายผ้าทอจากไทพวนหาดเลี้ยวโดย ผู้วิจัย

การใช้สีในงานหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเลี้ยว พบว่าผ้าทอตีนจกหาดเลี้ยวมีการใช้สี 2 ประการคือ สีในส่วนของผ้าพื้นใช้เส้นฝ้ายสีแดงเป็นสีพื้นของผืนผ้าทอตีนจกโบราณทุกผืน และสีที่เป็นลวดลายของผ้าทอตีนจกที่ทอด้วยด้ายพุ่งพิเศษ ตามกรรมวิธีการทอ โดยสีที่ใช้ในการสร้างลวดลายเป็นสีหลักมากที่สุดคือสีเหลือง ส่วนสีอื่นจะเป็นการนำมาใช้เป็นส่วนเสริมผู้วิจัยจึงได้นำภาพจำลองลวดลายผ้าตีนจกโบราณทั้ง 9 ผืน มาทำการแยกสี โดยให้มีพื้นที่รวมของภาพในขนาดเดียวกัน แล้วทำให้เป็นภาพบิตแมพ (Bitmap) เพื่อสร้างให้ภาพเป็นพิกเซล (Pixel) แล้วนำเข้าโปรแกรมอิมเมจเจ (Imagej) เพื่อคำนวณหาค่าเฉลี่ยของจำนวนพิกเซล ในส่วนที่เป็นภาพ จากพื้นที่ทั้งหมด เพื่อให้ทราบถึงสัดส่วนของการใช้สีแต่ละสี ซึ่งผลที่ได้ในผ้าทุกผืนจะมีสีแดงเป็นพื้นที่มากที่สุด เฉลี่ยรวมอยู่ที่ ร้อยละ 49.1 ของพื้นที่ทั้งหมด อันดับที่สอง สีเหลือง มีพื้นที่เฉลี่ยรวมอยู่ที่ ร้อยละ 27.4 ของพื้นที่ทั้งหมด ถัดจากนั้นจะเป็นสีประกอบลวดลาย มีสีดำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ร้อยละ 7 และสีเขียว มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ร้อยละ 48 ซึ่งจะพบสีทั้ง 2 สีนี้ อยู่ในส่วนของลายหลักด้วย ส่วนสีที่เหลือคือ สีเทา สีเหลืองอ่อน สีส้ม สีม่วง และสีฟ้า มักเป็นสีที่ใช้ประกอบให้เกิดความแตกต่าง เพิ่มจุดเด่น และการสลับสีเส้นให้ดูมีความเปรียบต่างมากขึ้น หากไล่เรียง 3 อันดับแรกของสีบนผ้าทอตีนจกหาดเลี้ยว คือ สีแดง สีเหลืองและสีดำ ตามลำดับ



ภาพที่ 3 แสดงตัวอย่าง การแยกสีลายผ้าตีนจกหาดเลี้ยว และคำนวณสัดส่วนของการใช้สี แต่ละสี
ที่มา : แสดงตัวอย่างการคำนวณสัดส่วนของการใช้สีโดย ผู้วิจัย



ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ปริมาณการใช้สีในผ้าทอตีนจกโบราณทั้ง 9 ผืน และจัดอันดับ

ผืนที่	ชื่อผืนผ้าทอตีนจกโบราณ	ค่าร้อยละของปริมาณพื้นที่สีต่างๆ ที่ปรากฏบนผ้าทอตีนจกโบราณ								
		แดง	เหลือง	ดำ	เขียว	เทา	เหลืองอ่อน	ส้ม	ม่วง	ฟ้า
1.	ลายสี่ขอ	52	27	5	4	-	7	2	-	3
2.	ลายแปดขอ	53	22	9	3	-	7	2	2	2
3.	ลายดอกมณีสืบทก	47	28	5	6	-	8	4	1	1
4.	ลายสิบสองหน่วยตัด	53	26	9	4	-	6	2	-	-
5.	ลายเครือร้อย	46	29	6	8	9	-	-	2	-
6.	ลายเครือกลาง	51	27	7	5	5	-	2	1	2
7.	ลายเครือใหญ่	46	32	9	4	5	-	1	2	1
8.	ลายน้ำอ่าง	46	27	7	7	8	-	1	3	1
9.	ลายสองท้อง	48	29	6	2	7	-	3	5	-
รวม		442	247	63	43	34	28	17	16	10
รวมร้อยละ		49.1	27.4	7	4.8	3.8	3.1	1.9	1.8	1.1

วัสดุในผ้าทอตีนจกโบราณของชาวไทพวนหาดเลี้ยว ใช้ฝ้ายเป็นวัสดุหลักในการทอผ้า โดยชาวไทพวนบ้านหาดเลี้ยวจะปลูกต้นฝ้ายเอง เมื่อดอกฝ้ายบานก็จะเก็บดอกฝ้ายมาคัด ทำความสะอาด นำไปเข้าสู่กระบวนการผลิตเส้นด้าย ย้อมสี โดยสีที่ได้จากพืชพันธุ์ในธรรมชาติตามป่าเขาของพื้นที่ละแวก บ้านหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย จึงเป็นสีที่แลดูเป็นธรรมชาติ ไม่ดูฉูดฉาดเหมือนสีเคมี และวัสดุเส้นใย ทำมาจากฝ้ายย้อมธรรมชาติ 100 % ไม่มีการใช้ไหม เนื่องจากชาวไทพวนไม่นิยมเลี้ยงไหม ในส่วนของ ฝ้ายหรือไหมประดิษฐ์ ที่เป็นวัสดุสังเคราะห์ ในสมัยโบราณยังไม่วัสดุจำพวกนี้ จึงไม่พบเห็นในผืนผ้าทอตีนจกโบราณ

กรรมวิธีการผลิตผ้าทอจกของชาวไทพวนบ้านหาดเลี้ยว เป็นภูมิปัญญาตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ในอดีตการทอผ้าของชาวไทพวน จะเป็นงานทำมือทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมวัตถุดิบ หรืออุปกรณ์ต่างๆ เป็นงานทำด้วยมือทั้งหมด ซึ่งในปัจจุบันชาวไทพวนหาดเลี้ยวก็ยังรักษาวิธีการอันเป็นแบบแผนของบรรพชนไว้อย่างครบถ้วน การสร้างลวดลายด้วยวิธีการจก ทำได้โดยใช้ชนม่น ไม้หรือนิ้วมือ ยกหรือจกด้วยเส้นยืนขึ้น แล้วสอดเส้นพุ่งพิเศษเข้าไป เป็นจังหวะของลวดลายนั้นๆ และในการทอผ้าจกนั้นจะมีการสลับเส้นด้ายหลายสี เส้นด้ายที่เหลืองจึงต้องมีการเก็บปม โดยจะนิยมการเก็บปมของด้ายพุ่งพิเศษ ทางด้านหลัง ส่วนลวดลายที่ถูกต้องสามารถเห็นได้จากทางด้านหน้า ซึ่งเป็นวิธีที่มีมาแต่โบราณ ทำให้สามารถเก็บรายละเอียดได้ดี เห็นข้อผิดพลาดในเวลาทอจก และทำการแก้ไขได้ง่าย ลวดลายจะเด่นคมชัด ปมด้านหลังของผืนผ้า จะเป็นลักษณะเป็นอิสระต่อกัน ปมใครปมมัน ไม่มีด้ายโยงไปลายต่อๆ ไป การที่จะมีเส้นด้ายโยงยุ่ง ทางด้านหลังหรือไม่ นั้น ขึ้นอยู่กับความละเอียดลออเอาใจใส่ของผู้ทอเป็นหลัก

จากนั้นผู้วิจัยจึงประมวลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งหมด มาทำการถอดสัญญาณจากอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอไทพวน ได้เป็นชุดความหมาย 4 ชุดด้วยกันคือ ชุดความหมาย “ความดี” “ความงาม” “ความรัก” และ “ความเป็นหนึ่งเดียว” เพื่อใช้เป็นแนวความคิดในการออกแบบต่อไป โดยได้ผลดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการตีความหมายจากสัญญาณที่ปรากฏบนผ้าทอตีนจกไทพวนหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย

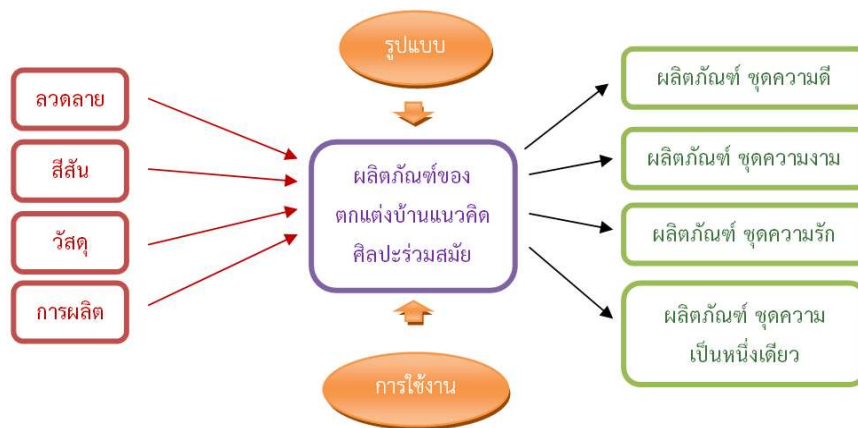
ความหมายจากสัญญาณที่ได้จากผ้าทอไทพวน	ชุดความหมาย
ความเป็นมงคลของลวดลาย ความรับผิดชอบต่องาน ความมีมานะอดทน การควบคุมอารมณ์ ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ การเลือกใช้วัสดุจากพืช ธัญพืช จากธรรมชาติ ไม่นิยมวัสดุจากสัตว์	ความดี
การจัดวางลวดลาย การใช้สี การสื่อไปถึงความรู้สึกนึกคิด การสร้างความโดดเด่น และความกลมกลืน การใช้วัสดุหลัก วัสดุเสริม และกรรมวิธีการผลิต เพื่อให้เกิดความมีคุณค่าและมูลค่า	ความงาม
การดำรงอยู่ซึ่งภูมิปัญญาการทอผ้าแบบทอมือ การกล่อมเกลายาวชนให้ตระหนักถึงความดีงาม ในจิตใจผ่านการสร้างงานผ้าทอ การสร้างจารีตประเพณีเพื่อความสงบสุขในสังคม ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ครอบครัว คู่ครอง ชุมชนและสังคม การให้เกียรติซึ่งกันและกัน	ความรัก

ความหมายจากสัญลักษณ์ที่ได้จากผ้าทอไทพวน	ชุดความหมาย
การรวมกลุ่มผลิตผ้าทอไทพวน ความเสียสละ การแบ่งหน้าที่ การดำเนินกิจกรรมเป็นหมู่คณะ เพื่อการบรรลุเป้าหมาย	ความเป็นหนึ่งเดียว

3. การออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์และภูมิปัญญาหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเสี้ยว

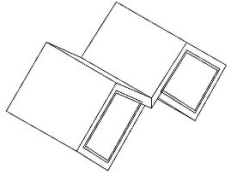
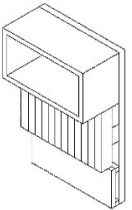
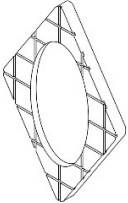
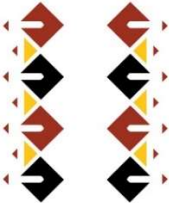
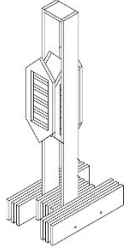
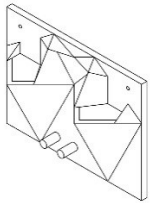
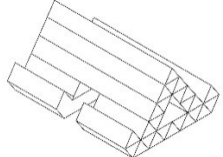
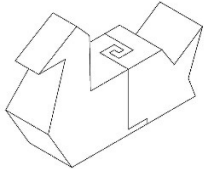
จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวน บ้านหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากผ้าทอตีนจกโบราณทั้ง 9 ผืน พบว่ามีจุดเด่นอยู่ที่กระบวนการสร้างลวดลายด้วยวิธีการจก ที่ใช้ด้ายพุ่งพิเศษ ทำให้เกิดเป็นลวดลายที่นูน คมชัด สวยงาม ซึ่งรูปแบบ (Form) ของลวดลาย มีลักษณะที่เชื่อมโยงกับชื่อเรียกของลายแต่ละลาย ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้ ในการใช้สี เป็นไปเพื่อให้ความงามสะดุดตา การใช้วัสดุ เน้นการใช้วัสดุจากธรรมชาติ และกรรมวิธีการผลิต เป็นภูมิปัญญาที่ส่งสมส่ต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นโดยมุ่งเน้นการสร้างลวดลายบนผ้าทอด้วยวิธีการจก และในปัจจุบันก็ยังคงรักษาแบบแผน วิธีการผลิต ตามแบบบรรพชนไว้อย่างครบครัน ผู้วิจัยจึงทำการถอดสัญญาณของลวดลายผ้าทอตีนจกไทพวนหาดเสี้ยว ทั้งลายหลักและลายประกอบ ด้วยกระบวนการทางสัญญาณวิทยา ตามแนวคิดของชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sanders Peirce) ที่ใช้การตีความรูปสัญลักษณ์ใน 3 ระดับ คือ ระดับที่มีความคล้ายคลึงกับลายเดิม (Icon), ระดับที่มีความเชื่อมโยงไปถึงตัวหมาย (Index) และระดับที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) จากลวดลายผ้าทอตีนจกโบราณทั้ง 9 ผืน ที่เป็นแม่ลายหลัก 9 ลาย และลายประกอบ 11 ลาย โดยตัดลายพันคิงออก เพราะโครงสร้าง คือเส้นตรง ที่ใช้ในการค้นแต่ละลาย จึงเหลือลายประกอบ 10 ลาย เมื่อทำการถอดสัญญาณจึงได้ลวดลายทั้ง 3 ระดับ รวมทั้งสิ้น 57 ลาย

จากนั้นจึงนำข้อมูลผลการวิเคราะห์เข้าทำการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ ผศ.ดร.เอกพงศ์ อินก่อ, ผศ.ดร.ยุวดี พรธารพงศ์ และผศ.ดร. อาณัฐ ศิริพิชญ์ตระกูล และทำการสังเคราะห์ข้อมูลประสานกับความรู้จากทฤษฎี และแนวคิดทางศิลปะและการออกแบบ โดยมีแรงบันดาลใจมาจาก ลวดลาย สี สัน วัสดุ และการผลิต เพื่อทำการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้าน จำนวน 4 ชุด ที่สามารถบ่งบอกถึงความหมายที่ได้ถอดสัญญาณ คือ ความดี ความงาม ความรัก และความเป็นหนึ่งเดียว เพื่อนำมาเป็นรูปทรง โครงสร้าง กราฟิก ที่มีความเหมาะสมกับการใช้งาน ตามชุดความหมายทั้ง 4 ชุด ชุดละ 20 รูปแบบ รวม 80 รูปแบบ และคัดเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ ชุดละ 2 ผลิตภัณฑ์ รวม 8 ผลิตภัณฑ์ แล้วเข้าสู่กระบวนการสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบทั้ง 8 ผลิตภัณฑ์ เพื่อทำการศึกษาคำถามพึงพอใจในรูปแบบและการใช้งานต่อไป

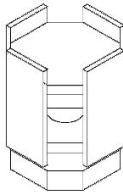


ภาพที่ 4 แสดงแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านจากอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาผ้าทอไทพวนหาดเสี้ยว
 ที่มา : แนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านโดย ผู้วิจัย

ตารางที่ 3 ผลการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านจากอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาผ้าทอไทพวนหาดเสี้ยว

ชุด ความหมาย	ชื่อผลิตภัณฑ์	โครงสร้าง	ลวดลาย	ต้นแบบผลิตภัณฑ์
ความดี	กระปุกออมสินลายขอ			
	ชั้นวางของผ้าชิ้น			
ความงาม	กระจกส่องหน้าสร้อยสา			
	โคมไฟพีมทอผ้า			
ความรัก	ที่แขวนของนกคาบ			
	ที่วางโทรศัพท์หมอนขีด			
ความเป็นหนึ่งเดียว	ที่ซ่อนกุญแจนกตะขอ			



ชุด ความหมาย	ชื่อผลิตภัณฑ์	โครงสร้าง	ลวดลาย	ต้นแบบผลิตภัณฑ์
	ที่เก็บหูฟัง กงกวั๊ก			

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจในรูปแบบและการใช้งานต้นแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านจากอัตลักษณ์และภูมิปัญญาหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเลี้ยว

การศึกษาความพึงพอใจในรูปแบบและการใช้งานต้นแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านจากอัตลักษณ์และภูมิปัญญาหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเลี้ยว ผู้วิจัยได้ดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมาย/ ผู้บริโภค ได้แก่ กลุ่มประชาชนหรือบุคคลทั่วไป ที่สนใจในงานผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้าน โดยเลือกเป็นผู้ที่อาศัย ภายในอาคารประเภท บ้านเดี่ยว และบ้านแฝด ในจังหวัดปทุมธานี โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปิดตาราง เครจซี่และมอร์แกน (krejcie & Morgan, 1970, p. 608 อ้างใน พิสนุ พงศ์ศรี.2553:108-109) จำนวน 169 คน ด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด. 2554:45) โดย ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย คิดร้อยละ 53.3 เพศหญิง คิดร้อยละ 46.7 ระดับอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดร้อยละ 26.6 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ พนักงานบริษัท คิดร้อยละ 49.1 มีเงินรายได้เฉลี่ยต่อเดือนละ 20,001-30,000 บาท คิดร้อยละ 38.5 มีระดับการศึกษา จบปริญญาตรี คิดร้อยละ 50.9 แล้วนำมาทำการวิเคราะห์ผลสรุปผล ได้ว่า ผลิตภัณฑ์ชุดความหมาย ความดี จำนวน 2 ชิ้น คือ ชิ้นที่ 1 กระปุกอมสินลายขอ มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 4.09) ชิ้นที่ 2 ชั้นวางของผ้าชิ้น มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 3.92) ผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านจากอัตลักษณ์และภูมิปัญญาหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเลี้ยวทั้ง 8 ชิ้น ซึ่งประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์ชุดความหมาย ความงาม จำนวน 2 ชิ้น คือ ชิ้นที่ 1 กระຈงสองหน้าสร้อยสา มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 3.77) ชิ้นที่ 2 โคมไฟพิมพ์ผ้า มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 3.92) ผลิตภัณฑ์ชุดความหมาย ความรัก จำนวน 2 ชิ้น คือ ชิ้นที่ 1 แว่นของนกคาบ มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 4.00) ชิ้นที่ 2 ที่วางโทรศัพท์หมอนขีด มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 4.08) ผลิตภัณฑ์ชุดความหมาย ความเป็นหนึ่งเดียว จำนวน 2 ชิ้น คือ ชิ้นที่ 1 ที่ซ่อนกุญแจนกตะขอ มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 4.07) ชิ้นที่ 2 ที่เก็บหูฟังกงกวั๊ก มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ มาก มีค่าเฉลี่ย (= 4.06)

อภิปรายผล

วิถีชีวิตของชาวไทพวนในประเทศไทยในอดีต ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับวิถีชีวิตเดิมเมื่อตอนอยู่ที่เชียงขวาง และการรวมตัวเป็นสังคมก็ยังมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ที่ติดตัวมา และเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต โดยมีการรักษาไว้อย่างเหนียวแน่น จนเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนสอดคล้องกับ (วรา ขาภูคา,2556) ที่ว่าอัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย การถนอมอาหาร การรักษาโรค อัตลักษณ์ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน ประกอบด้วย การเกิด การแต่งงาน การตาย ด้านประเพณีงานบุญต่างๆ ในการรวมตัวกันอยู่เป็นสังคมใหญ่ ย่อมมีการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับกลุ่มชนอื่นๆ ซึ่งถือเป็นการปรับตัว เพื่อให้เกิดความอยู่ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น แต่ชาวไทพวนก็มีการประยุกต์ ดัดแปลง พัฒนาสืบทอด จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ของตน สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของ ทัลคอต พาร์สัน (Talcott Parsons's Structural Functionalism) ว่า โครงสร้างหน้าที่ของสังคม มีความจำเป็นอยู่ 4 ประการ คือ การปรับตัว (Adaptation), การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment), การบูรณาการ (Integration) และ การรักษาแบบแผน Latency (Pattern Maintenance) ซึ่งเห็นได้จากอัตลักษณ์ภูมิปัญญาด้านต่างๆ โดยเฉพาะในงานหัตถกรรมผ้าทอของชาวไทพวนทุกพื้นที่ ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมร่วมกับชาติพันธุ์อื่นๆ แต่ในส่วนวัฒนธรรมเฉพาะของตนก็ยังดำรงอยู่อย่างแข็งแกร่ง และด้วยวัฒนธรรมของชาวไทพวนที่ยังคงดำรงอยู่นี้ จึงเป็นสาเหตุให้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย และขยายองค์การเป็นชมรมไทยพวนในพื้นที่ต่างๆ 23 จังหวัด มีกลุ่มทอผ้าทั้งสิ้น 9 จังหวัด สามารถทำการจำแนกงานหัตถกรรมผ้าทอของชาวไทพวนได้ด้วย ลวดลาย สี สัน วัสดุ และกรรมวิธีการผลิต ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้ทำการวิเคราะห์แล้วพบว่า ทุกกลุ่มมีการผลิตเพื่อจำหน่าย มีความเปลี่ยนแปลงของงานหัตถกรรมผ้าทอในแต่ละกลุ่มด้วยปัจจัยทางความต้องการของผู้บริโภค สอดคล้องกับ (ทรงคุณ จันทจร และคณะ, 2552) ที่ว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คุณค่าอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิภาคเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย และปัจจัยในเรื่องของ



เทคโนโลยี ซึ่งตรงกับ ทฤษฎีเทคโนโลยีของ วิลเลียม ฟิลดิง อ็อกเบิร์น (William F. Ogburn) กล่าวคือ เทคนิคใหม่ ๆ จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น การวิภาคสินค้าและบริการก็กระจายออกไปในสังคมมากขึ้น โครงสร้างทางสังคมจะมีการปรับตัวให้เป็นระบบการผลิต การวิภาค และการบริโภค การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากกระบวนการปรับตัวนี้เอง อันหมายความว่าถึงภูมิปัญญาที่ดำรงอยู่ได้ควบคู่ไปกับเรื่องของปากท้องของคนในชุมชน โดยกลุ่มที่มีการรักษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอตามแบบอย่างของบรรพชนได้ครบที่สุด คือ กลุ่มทอผ้าจากไทพวนบ้านหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย

ในการศึกษาอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย พบว่ายังมีการผลิตตามแบบฉบับของบรรพชนอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเนื่องจากมีการรวบรวมผ้าทอจากโบราณได้ 9 ผืน ที่มีลายหลัก 9 ลาย และลายประกอบ 11 ลาย รวมทั้งในปัจจุบันก็ยังคงมีการทอผ้าตีนจก 9 ลายหลัก 11 ลายประกอบ ที่ยังคงรูปแบบของลวดลายไว้อย่างเดิม แทบไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปของผู้สนใจในงานหัตถกรรมผ้าทอ และผู้ปฏิบัติ ซึ่งเป็นช่างทอผ้าของบ้านหาดเสี้ยวว่า เป็นลายของพวกตนที่สืบทอดมาจากบรรพชน สอดคล้องกับ (อภิญา เพื่องฟูสกุล, 2543) ที่กล่าวว่า “อัตลักษณ์” เป็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองเห็นและการที่คนอื่นมองเรา จึงเป็นเหตุผลที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญา จากผืนผ้าทอตีนจกโบราณ ทั้ง 9 ผืน โดยผลการวิเคราะห์พบว่า ลวดลายบนผ้าทอตีนจกโบราณ มีความเชื่อมโยงกับชื่อของลาย สือได้ถึงความเป็นมงคล ส่วนสีที่ใช้ในงานผ้าทอตีนจกไทพวนหาดเสี้ยวมากที่สุด ย่อมทำให้เกิดการรับรู้ในอัตลักษณ์ของสีสันทอตีนจกได้ ผู้วิจัยจึงค้นคว้าหาวิธีการตรวจวัดปริมาณการใช้สีในผ้าทอตีนจกโบราณ โดยได้คำแนะนำจากนักวิชาการด้านเทคโนโลยีทางภาพ พบว่า สามารถทำได้โดยการทำให้ภาพที่จะตรวจสอบอยู่ในรูปแบบของพิกเซลหรือจุดภาพ ก็จะสามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ประมวลผลเพื่อทราบจำนวนพิกเซลบนภาพนั้นๆต่อพื้นที่ทั้งหมด จึงสรุปได้ว่าสีที่ถูกใช้มากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด คือ สีแดง สีเหลือง สีดำ สีเขียว สีเทา สีส้ม สีม่วง และสีฟ้า โดยสีแดงเป็นสีหลักเพราะเป็นสีของผืนผ้าตีนจก สีเหลือง เป็นสีหลักของการจกสร้างลวดลายด้วยด้ายพุ่งพิเศษ สีที่เหลืองเป็นสีที่ประกอบให้ลวดลายมีความสวยงามมากขึ้น โดยสีที่มากที่สุดในการประกอบเหล่านี้ คือ สีดำ ในส่วนของวัสดุที่ใช้ในการทอผ้าตีนจกโบราณ เป็นวัสดุเส้นใยฝ้ายจากธรรมชาติล้วน ซึ่งเกิดจากการผลิตเอง (ในอดีต) และพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับการสวดเทวภูมิปัญญาหลายอย่างไว้ในแต่ละขั้นตอน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้จนถึงปัจจุบัน แม้การใช้วัสดุสังเคราะห์เป็นที่นิยมแต่กลุ่มทอผ้าไทพวนหาดเสี้ยว ยังมีการใช้วัสดุธรรมชาติอยู่ ในส่วนของกรรมวิธีการผลิต การทอผ้าตีนจกเป็นงานหัตถกรรมที่ทำได้ยาก ต้องมีทักษะสูง ใช้เวลาและความอดทน แต่เป็นวิธีที่ทำให้ได้งานผ้าทอตีนจกที่ทรงคุณค่าและมูลค่า สามารถกล่าวได้ว่า งานหัตถกรรมผ้าตีนจกไทพวนหาดเสี้ยว เป็นศิลปะที่มีความสุนทรีย์ในงาน แฝงด้วยคติความเชื่อ จาริต ค่านิยม การรักษาอัตลักษณ์เดิม ซึ่งประกอบไปด้วย รูปสัญลักษณ์อันเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงความหมายและกระบวนการทางความคิด สอดคล้องกับ (สรณี วงเบี่ยสังข์, 2544) ที่ว่าทฤษฎีสัญวิทยา (Semiotic) โดย แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) ได้อธิบายไว้ว่า สัญลักษณ์ (Sign) ประกอบขึ้นมาจากองค์ประกอบสองส่วน คือ รูปสัญลักษณ์ (Signifier) ที่เราสามารถรับรู้ได้ผ่านทางระบบประสาทสัมผัส กับ “ความหมายสัญลักษณ์” (Signified) ที่เกิดขึ้น ภายในใจของผู้รับสาร เมื่อทำการถอดสัญลักษณ์ความหมายในงานหัตถกรรมผ้าทอตีนจกไทพวนหาดเสี้ยว จึงสรุปได้เป็นชุดความหมายทั้ง 4 ชุด คือ ความดี ความงาม ความรัก และความเป็นหนึ่งเดียว

สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ภูมิปัญญางานหัตถกรรมผ้าทอจากไทพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัยนั้น ลักษณะของตีนจกมีความงาม เป็นส่วนสำคัญในการตกแต่งผ้าชิ้น ผู้วิจัยจึงนำประเด็นเป็นการตกแต่งนี้มาเป็นแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ คือ ผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่ง จึงทำการศึกษาข้อมูลและออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้าน โดยมีความต้องการให้เข้าถึงได้ในบุคคลทั่วไป จึงใช้แนวคิดศิลปะร่วมสมัย เป็นแนวทางในการออกแบบ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดพบว่า สีสันทอตีนจกไทพวนของบ้านหาดเสี้ยว เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กันและทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ จึงสมควรนำเอาลวดลายของผ้าทอตีนจก มาทำการพัฒนาต่อยอด โดยใช้ทฤษฎีสัญวิทยาเข้ามาช่วย เพื่อเป็นการตัดทอนรายละเอียดของลวดลายผ้าทอตีนจก ในทั้ง 3 ระดับ คือ Icon Index และ Symbol สอดคล้องกับ ทฤษฎีสัญวิทยา ของชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sanders Peirce) ความเชื่อมโยงระหว่างสัญลักษณ์กับของจริงที่อ้างอิง เป็นผลมาจากข้อตกลงที่เกิดขึ้น และอาศัยการเรียนรู้ เพื่อให้ลวดลายที่ถอดสัญลักษณ์ มีความเหมาะสมในการหยิบยกไปใช้งานออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ง่ายขึ้น สีที่เลือกใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านในส่วนลวดลายกราฟิก ผู้วิจัยเลือกจากสีของผ้าทอตีนจก ที่มีปริมาณมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ สีแดง สีเหลือง และสีดำ ทำให้ได้สีที่มีจำนวนไม่มากเกินไปเพื่อให้เกิดจุดเด่น มีความเข้ากันได้ และความสมดุล โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้สีกับรูปร่างและสัดส่วนของลวดลาย พื้นผิว และวัสดุ ตามแนวคิดการออกแบบกราฟิก สอดคล้องกับ (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2552) ที่ว่าการออกแบบงานกราฟิก จะต้องคำนึงถึงความมีเอกภาพ, กลมกลืน, สัดส่วนที่สวยงาม, ความสมดุล และจุดเด่น รวมทั้งแนวคิดการใช้สีในการออกแบบ ของ (สมพงษ์ กรกรรณ์, 2527) ที่ว่า เทคนิคในการใช้สี ควรคำนึงถึง การใช้สีกับรูปร่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สีชนิดเดียวกันใช้กับสิ่งที่มีรูปร่างต่างกัน จะเกิดความแตกต่างกัน พื้นผิวที่มีความขรุขระ ความเรียบ ความมัน และความสัมพันธ์ของสีต่อผลิตภัณฑ์ ล้วนมีผลต่อการใช้สี เพื่อให้ได้ลวดลาย สีสันทอ ที่เหมาะสม

กับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการออกแบบและพัฒนา วัสดุที่เลือกใช้ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านนี้ เป็นวัสดุไม่จริง เพื่อเป็นการสื่อถึงการผลัดตัวเองเข้าสู่ธรรมชาติ ซึ่งเป็นไม้จากปาปูก เพื่อให้ความรู้สึกเป็นการไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในด้านการผลิต ผู้วิจัยเน้นวิธีการผลิตที่ไม่ยาก ใช้เครื่องมือน้อย และไม่ต้องใช้ทักษะสูงมาก โดยโครงสร้างของผลิตภัณฑ์ถูกออกแบบ ให้สามารถผลิตได้ด้วยเครื่องมือและทักษะของผู้ที่ทำงานไม่ได้ทั่วไป ส่วนลวดลายกราฟิกบนตัวผลิตภัณฑ์ สามารถทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่เหมาะสมที่สุดคือใช้วิธีการพิมพ์แบบส่งผ่าน (Transfer Printing) ในลักษณะรูปลอกน้ำ เพราะสามารถสร้างลวดลายบนผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นรูปแล้วได้ง่าย ควบคุมคุณภาพของเส้นสายลวดลาย สี สัน ได้ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ในเรื่องของความคงทน เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบและพัฒนา เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ภายในบ้าน ไม่โดนแดด ฝน การสัมผัสหรือการกระแทกใดๆ ที่จะทำให้ลวดลายเสียหายได้ง่าย จึงไม่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการสร้างลวดลายด้วยเทคนิควิธีการพิมพ์ลักษณะนี้ และต้นทุนไม่สูง จึงเหมาะแก่การนำไปผลิตและจำหน่ายในลักษณะผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ โดยผลประเมินความพึงพอใจ อันเนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านร่วมสมัย จึงเลือกใช้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้พักอาศัยในพื้นที่ ที่ขึ้นเป็นบ้านหรือหมู่บ้านได้ไม่นานมาก โดยดูจากการขยายตัวของชุมชนจากเมืองหลวง (กรุงเทพมหานคร) และส่วนขยายต่อของรถไฟฟ้า จึงเป็นเหตุผลให้ดำเนินการเก็บข้อมูลความพึงพอใจ ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี (ปริมณฑล) สอดคล้องกับ (Schiffman and Kanuk, 1994) (อ้างในภมพร จันทร์วัฒน์ : 2549) ในเรื่องของกระบวนการตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์และลักษณะของผู้บริโภค ที่ประกอบไปด้วย ความต้องการในตัวผลิตภัณฑ์, ข้อมูลในผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ, ทางเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์ และการตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลประเมินความพึงพอใจพบว่า ผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในบ้านจากอัตลักษณ์ภูมิปัญญาผ้าทอตีนจกไทพวนหาดเสี้ยว ที่ผ่านการออกแบบและพัฒนา ทั้ง 8 ผลิตภัณฑ์ ได้รับความพึงพอใจ ในระดับ มาก ทุกผลิตภัณฑ์ จึงเป็นการยืนยันในความเหมาะสมของ แนวคิด รูปแบบ การใช้งาน ที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- เจนสุดา สมบัติ. (ม.ป.ป.). **ความเป็นพวน ในปรากฏการณ์ความเป็นไทยร่วมสมัย**. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล). มานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เจ้าคำหลวง หน่อคำ; พันธุ์ทิพย์ ธีระเนตร และ สมชาย นิลอาธิ แปลเป็นภาษาไทย. (2555). **ประวัติศาสตร์เมืองพวน** (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ทรงคุณ จันทจร และคนอื่นๆ. (2552). **คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้** (รายงานการวิจัย). มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.
- ภมพร จันทร์วัฒน์. (2549). **การตัดสินใจซื้อสินค้าเฟอร์นิเจอร์ และของตกแต่งบ้าน ของลูกค้า Index Living Mall ในเขตกรุงเทพมหานคร**. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ผู้นำทางสังคมธุรกิจและการเมือง)). มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วรา ขาภูคา. (2556). **อัตลักษณ์ไทยพวน: กรณีศึกษาไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี**. (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยคดีศึกษา)). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2552). **ทฤษฎีสี**. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2558, จาก <http://basic-animation.com/moodle>.
- สมพงษ์ กรกรรณ. (2527). **การออกแบบกราฟิก**. กรุงเทพฯ : สัมพันธ์พานิชย์.
- สรณี วงศ์เบ็ญสัจจ์. (2544). **วาทกรรมสื่อโฆษณาการท่องเที่ยว: ภาพตัวแทน ตัวตน และความเป็นไทย** (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สาธโร โสรษ์ประสพสันติ. (2555). **สารพัดพิพิธภัณฑ์ผ้าทองคำ**. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2564, จาก <http://www.sathorngoldtextilemuseum.com/thai-phuan-teenjok.html>
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2543). **อัตลักษณ์ (identity) : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Cheesman, P. (2015). **A New method of classification for Tai textiles**. The Journal of the Siam Society, 103, 89-106
- Talcott Parsons. (1937). **The Structure of Social Action**, New York : Mc Graw Hill. Retrieved From <https://www.britannica.com/topic/The-Structure-of-Social-Action>.
- Tsang, K. M. (2016). **Study of fabric texture effects on visual and imaging color difference evaluation**. Hong Kong: Hong Kong Polytechnic University.